

LAFCADIO HEARN VE JAPONYA ALGISI

Yrd. Doç. Dr. Okan Haluk AKBAY
Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Japon Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
halukakbay@yahoo.com

Özet

Patrick Lafcadio Hearn (1850–1904), Meiji dönemi Japonya'sını batı dünyasına tanıtan önemli aydınlar arasında yer alır. Hearn, gerçekleştirdikleri noktasında, Japonya'yı batıya tanıtan çağdaşı pek çok batılı aydından çoğunlukla farklı bir konumda ele alınır ve değerlendirilir.

Ondört yıl boyunca Japonya'da yaşayan Lafcadio Hearn, Japonya ve Japon kültürü üzerine çok sayıda eser kaleme almış ve bu eserler batıdaki Japonya bilgisinin oluşumuna büyük katkı sağlamıştır. Bu makalede, Lafcadio Hearn'ün yaşamı ve eserlerinden kesitler verilerek Japonya algısına ilişkin genel bir çerçeve çizilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Lafcadio Hearn; Japonya; Japonya algısı; Meiji dönemi

LAFCADIO HEARN AND HIS PERCEPTION OF JAPAN

Abstract

Patrick Lafcadio Hearn (1850-1904) takes place among important intellectuals introducing Meiji era Japan to the Western world. At the point of things he executed, Hearn, is usually handled and evaluated in a different view by most of his coeval western intellectuals introducing Japan to the West. Lafcadio Hearn, who has lived in Japan for fourteen years, has written out numerous works on Japan and Japanese culture and these works have significantly contributed to the formation of information about Japan in the Western world. In this article, it was tried to give parts from life and works of Lafcadio Hearn and draw a general framework regarding Japan perception.

Key Words: Lafcadio Hearn; Japan; perception of Japan; Meiji era

1. GİRİŞ

Patrick Lafcadio Hearn (*Koizumi Yakumo*, 1850–1904), Meiji dönemi Japonya'sını batı dünyasına tanıtan önemli aydınlar arasında yer alır. Hearn, gerçekleştirdikleri noktasında, Japonya'yı batıya tanıtan çağdaşı pek çok batılı aydından çoğunlukla farklı bir konumda ele alınır ve değerlendirilir.

Hearn, 1890 yılında kırk yaşındayken Japonya'ya ayak basmış ve ellidört yaşında ölümüne kadar Japonya'dan hiç ayrılmamıştır. Bu süre içerisinde Hearn, tıpkı bir Japon gibi yaşamış, samuray ailesine mensup bir bayanla evlenmiş ve Japon vatandaşlığına geçerek *Koizumi Yakumo* adını almıştır.

Hearn, Japonya'da yaşadığı ondört yıl boyunca Japonya ve Japon kültürü üzerine çok sayıda eser kaleme almış ve bu eserler batıdaki Japonya bilgisinin oluşumuna önemli bir katkı sağlamıştır.

Hearn'ün kaleme aldığı eserlerin oldukça geniş bir yelpazede olduğu görülür. Genel Japonya izlenimlerinden, çevresinde olup biten olaylara ilişkin kişisel yorumlara; Japonya'nın batılılaşma sürecinden, doğaüstü olayları konu alan Japon halk hikâyelerine kadar Hearn pek çok konuda eser vermiştir. Hearn; Japonya, Japon toplumu ve Japon kültürüne yönelik kendine özgü yaklaşımı ile diğer batılı aydınlardan farklı bir çizgi yaratmış ve bu özelliğiyle haklı bir ün kazanarak dikkat çekmiştir.

Bu makalede, Lafcadio Hearn'ün yaşamı ve eserlerinden kesitler verilerek Japonya algısına ilişkin genel bir çerçeve çizilmeye çalışılacaktır.

2. JAPONYA ÖNCESİ YILLARI

Lafcadio Hearn, İngiliz ordusunda görevli bir subay ve Yunanlı bir annenin oğlu olarak 1850 yılında Yunanistan'ın Lefkada adasında doğar. Aile, Hearn iki yaşındayken Dublin'e taşınır. Ancak, babasının görevi nedeniyle uzun sürelerle yurtdışında bulunması, annesinin farklı bir kültüre uyum sağlamakta zorluk çekmesi ve çevresindekilerin bu yüzden annesine karşı katı bir tutum sergilemesi gibi nedenlerden dolayı; Hearn henüz dört yaşındayken annesi evi terkederek tek başına Yunanistan'a geri döner. Annesinin farklı bir kültüre mensup olmasından dolayı çevresi tarafından dışlanması ve bu yüzden çektiği acılar, Hearn'de ciddi bir sarsıntıya yol açar. Hearn, daha çok küçük yaşlarda "kültür farklılığı" ve "doğu-batı karşıtlığı" gibi kavramların bilincine varır (Ueda, 1975:391).

Babasının yeniden evlenmesi üzerine iyice yalnız kalan Hearn, büyük halası tarafından büyütülür ve oniki yaşındayken disipliniyle ünlü bir katolik okuluna

yatılı öğrenci olarak verilir. Katolik okulundaki yıllar, Hearn için ızdırap dolu bir dönem olur. Yalnız ve mutsuz bir özel yaşamın yanı sıra okulun nefes aldırılmayan disiplini ve katolik inancının katı dogmaları, Hearn'ün yaşamını daha da çekilmez bir hâle getirir. Hearn'ün Hristiyan inanç ve kültürüne duyduğu tepki ve öfke, bu dönemlerde şekillenmeye başlar.

Hearn, onaltı yaşındayken babasının ölümü ve büyük halasının iflas etmesi üzerine okuldan ayrılır ve bir süre Londra'da yoksul bir yaşam sürer. Onsekiz yaşındayken ABD'ye göç eder. Bir süre çeşitli işlerde çalıştıktan sonra yerel bir gazetede muhabirlik yapmaya başlar. Gazetecilik yılları, Hearn'ün büyük bir ilgi duyduğu edebiyata ve farklı kültürlerle eğildiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde, çok iyi düzeyde bildiği Fransızca'dan çeşitli edebi eserler ve eski Mısır, Hint, Çin, Arap, Eskimo, Yahudi halk hikâyeleri ve destanlarını İngilizce'ye çevirerek yayınlar.

Hearn'ün aile yapısından kaynaklanan özellikler, küçük yaşlardan itibaren Hearn'ün dünya görüşünü "doğu" ve "batı" olarak ikiye ayırmasına zemin hazırlamış; annesini kendisinden ayırmakla suçladığı batıya ve batı unsurlarına duyduğu öfke, Hearn'ün iç dünyasında ezilmişlere ve "doğu"ya karşı özel bir yakınlık hissetmesini sağlamıştır. Örneğin, Cincinnati ve New Orleans'daki gazetecilik yıllarında dışlanmış bir kesim olan zencilerle iç içe yaşamış, beyaz toplumun tepkisini çekme pahasına zencilerin yoksul yaşamlarını ve sorunlarını sık sık kaleme almıştır (Ueda, 1975:393).

1887-1890 yılları arasında Karayip adalarında muhabir olarak bulunan Hearn'e Japonya'ya gitmesi teklif edildiğinde, Hearn büyük bir sevinç ve heyecan içinde bu teklifi kabul etmiştir. Doğunun gizemli ülkesi Japonya; Hearn için sadece nefret ettiği batı dünyasından bir kaçış değil, aynı zamanda hayallerini gerçekleştirebileceği ve kendini rahatça ifade edebileceği bir ülke olmuştur.

3. JAPONYA YILLARI

1890 yılında Japonya'ya ayak basan Hearn'ün yerleştiği ilk yer, Şimane eyaletinde küçük bir şehir olan Matsue olmuştur. Masmavi okyanusun kenarında uzanan ve İzumo Tanrıların¹ vatanı olan Matsue, Hearn'ün hep hayalini kurduğu annesinin vatanı olan çok Tanrılı antik Yunan dünyasıyla neredeyse birebir örtüşmüştür. Hearn'ün gözünde Matsue, bir anlamda batının çirkin elinin

¹ Japonya'nın en eski yazılı kaynağı olan Kojiki'de, Tanrıların Üst Dünya (*Takama no hara*)'dan yeryüzüne indikleri ve yaşadıkları yerin İzumo (Şimane bölgesinin eski adı) olduğundan bahsedilir.

değmediği, ütöpik ve kutsal bir başkent olmuştur. Hearn, ilk eseri olan "Glimpses of Unfamiliar Japan"² isimli kitabın "My First Day in the Orient"³ isimli birinci bölümünde, Matsue'yi "her şeyin küçük, hoş ve zarif olduğu, kendisine gülümseyene gülümsemeyle karşılık veren, hayatın yavaş, sessiz ve pürüzsüzce aktığı bir dünya" olarak tarif etmiş ve kendisini "bir tuhafıklar ülkesi olan Japonya'yı ziyaret eden gözüpek bir masal kahramanı"na benzetmiştir (Hearn, 2009:1-23).

Hearn, 1891 yılında Kumamoto'ya taşınır. Ne var ki, Hearn, Matsue'deki zerafeti, şiiresselliği ve naifliği, bir başka deyişle büyük bir tutkuyla bağlandığı geleneksel Japonya'yı Kumamoto'da bulamaz ve büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Çünkü "ordu başkenti" olarak anılan ve askeri tesislerle dolu bir şehir olan Kumamoto, o dönemde batılılaşma rüzgârının kendini en çok hissettirdiği yerlerin başında gelmektedir. Kumamoto'nun bu estetikten uzak, erkeksi ve kaba saba görünümü Hearn'ü oldukça rahatsız eder. Hearn, 1893 yılında Matsue'de yaşayan dostu Nishida Sentarō'ya yazdığı bir mektupta Kumamoto'yu neden sevmediğini şöyle açıklamaktadır:

"Demek benim neden Kumamoto'dan nefret ettiğimi merak ediyorsun? Birincisi batılılaşmış olması. İkincisi aşırı derecede büyük oluşu, ayrıca tapınak ve rahiplerin bulunmayışı, dahası ilginç gelenek ve göreneklerin olmayışı. Üçüncüsü çirkin oluşu. Dördüncüsü burada edebi malzeme bulmanın imkânsız oluşu." (Ikeda, 1990:87)

Kumamoto'da geçirdiği üç yıl, Hearn'ün Japonya algısını önemli ölçüde değiştirir. Ancak bu büyük algısal dönüşüm, Hearn'ü Japonya'dan koparmaz. Tam tersine, Hearn'ü yeni bir başlangıç yapmaya ve farklı bir bakış açısıyla Japonya'yı irdelemeye iter. Bu dönemde, yakın dostu olan Chamberlain ile olan yazışmaları, Hearn'ün iç dünyasındaki "eski Japonya" ve "yeni Japonya" arasındaki çatışmayı ve Hearn'ün "eski ve yeni Japonya'yı ne şekilde anlaması ve

² "Gizemli Japonya'dan Görünümler"

³ "Doğudaki İlk Günüm"

yorumlaması gerektiği konusundaki endişelerini yansıtması bakımından oldukça ilgi çekicidir. Hearn, Chamberlain'e yazdığı bir mektubunda şöyle demektedir:

"Mektuplarım, kendi ruhumdaki huzursuzluk ve çatışmaları da yansıtıyor. Mektuplarım, aynı zamanda hayal dünyam ve hayal dünyasından uyanışımın da birer kayda dökülmüş hali...En sonunda Japonya'yı daha akli başında bir şekilde değerlendirmeye başladığımı söylemeliyim." (Ikeda, 1990:58)

Hearn, 1894 yılında bu kez Kobe'ye taşınır. Ancak bir liman şehri olan Kobe, batılıların yoğun olarak yaşadığı ve batılılaşmanın etkilerinin Kumamoto'dan daha fazla görüldüğü bir şehirdir. Hearn, dostu Hendrick'e yazdığı bir mektupta "Kobelilerin batı tarzı yaşama hevesli hâllerini görmekten duyduğu üzüntüyü" dile getirir (Hamakawa, 1979:57).

Hearn, Kobe'de iki yıl yaşadktan sonra, Tokyo İmparatorluk Üniversitesi'nin öğretmenlik teklifini kabul ederek, 1896 yılında yaşamının sonuna kadar ikâmet edeceği Tokyo'ya taşınır. Ancak Kumamoto ve Kobe'deki batılılaşmadan bunalan Hearn'ün Tokyo'yu sevmesi olanaksızdır. Hearn, dostu Hendrick'e yazdığı başka bir mektubunda ise duygularını şöyle anlatır:

"Şu sevimsiz Tokyo'da gerçek Japonya'ya ait bir şey bulabilmek neredeyse imkânsız. Tokyo'daki anlamsız gürültü ve koşturmaca içerisinde ne şiir, ne gelecek, ne de sonsuzluk hakkında bir şey düşünmenin olanağı var. Şiir Tanrısı Tokyo'da olmadığı için onu aramaya deniz kenarına gideceğim." (Hamakawa, 1979:58)

Eşi Setsuko da, anılarında Hearn için Tokyo'nun cehennemden farksız bir yer olduğunu ve Hearn'ün Tokyo yıllarının ruhsal açıdan çok sıkıntılı geçtiğini anlatır (Koizumi, 1927). Tokyo'da tamamen kendi iç dünyasına çekilen Hearn, tüm gücünü ve zamanını son dönem eserlerini yazmak için harcar. Hearn, Tokyo'ya gelişinden sekiz yıl sonra, 1904 yılında bir kalp krizi sonucunda hayatını kaybeder.

4. ESERLERİ VE JAPONYA ALGISI

Hearn'ün vermiş olduğu eserler, genellikle üç döneme ayrılır (Mori, 1980:66):

1.İlk dönem eserleri (1890-1896): Eski ve yeni Japonya, şehir ve kırsal yaşam, kendi deneyimlerinden yola çıkarak Japon kültürü üzerine değerlendirmeleri içeren eserlerdir. "Glimpses of Unfamiliar Japan" (1894), "Out of the East"⁴ (1895).

2.Orta dönem eserleri (1896-1898): Daha çok Japon ruhunu ve Japonya'nın manevi özelliklerini konu alan eserlerdir. "Kokoro: Hints and Echoes of Japanese Inner Life"⁵ (1896), "Gleanings in Buddha Fields"⁶ (1897), "Exotics and Retrospectives"⁷ (1898).

3.Son dönem eserleri (1898-1904): Deneme ağırlıklı ve Japon halk hikâyeleri derlemelerine yönelik eserlerdir. "Japanese Fairy Tales"⁸ (1899), "In Ghostly Japan"⁹ (1899), "Shadowings"¹⁰ (1900), "A Japanese Miscellany"¹¹ (1901), "Kotto"¹² (1902), "Kwaidan"¹³ (1903), "Japan-An Attempt at Interpretation"¹⁴ (1903) ve ölümünden sonra yayınlanan "The Romance of the Milky Way"¹⁵ (1905).

Hearn'ün ilk eseri olan "Glimpses of Unfamiliar Japan", Japonya'ya ilk kez ayak bastığı Yokohama limanından başlayarak, onüç ay kadar ikâmet ettiği Matsue'ye ilişkin Japonya izlenimlerinden oluşmaktadır. Hearn, bu eserinde Japonya kırsalındaki insanları ve yaşamlarını akıcı ve renkli bir üslupla batı okuyucusuna aktarmıştır. Deneme tarzında kısa bölümlerden oluşan bu eserinde Hearn, berrak ve usta anlatımı, keskin, güçlü ve derin gözlem gücüyle okuyucuları adeta büyüler. Örneğin, "From the Diary of a Teacher"¹⁶ isimli bölümde, İngilizce öğretmeni olarak çalıştığı Şimane Ortaokulu'ndaki öğrencilerin yaşamlarında ilk kez karşılarında gördükleri bir batılı karşısındaki davranış özellikleri ve kendisiyle

⁴ "Doğudan"

⁵ "Japonların İçsel Yaşamlarına İlişkin İpuçları ve Yansımalar"

⁶ "Buda Tarlalarında Derlemeler"

⁷ "Egzotik Şeyler ve Hatıralar"

⁸ "Japon Peri Masalları"

⁹ "Hayaletler Ülkesi Japonya'da"

¹⁰ "Gölgeler"

¹¹ "Japonya Üzerine Bir Derleme"

¹² "Antika"

¹³ "Hayalet Hikâyeleri"

¹⁴ "Japonya Üzerine Bir Deneme"

¹⁵ "Samanyolunun Büyüsü"

¹⁶ "Bir Öğretmenin Günlüğünden"

öğrenciler arasındaki ilginç ilişkiyi ustaca betimlemektedir (Hearn, 2009:356-406). Aynı kitabın "The Chief City of the Province of the Gods"¹⁷ isimli bölümündeysen, yaşadığı Matsue şehrini ve şehir yaşamını tıpkı izlenimci bir ressam gibi en ince ayrıntılarına kadar yazıya aktarmıştır (Hearn, 2009:111-139). Çocukken geçirdiği bir kaza sonucunda sol gözünü kaybeden ve bu yüzden sese karşı oldukça duyarlı olan Hearn, bu özelliğini eserlerine de yansıtmiş, eserlerinde işitsel unsurları da büyük bir ustalıkla kullanmıştır. Örneğin, Matsue şehrindeki günlük yaşamı anlatırken büyük köprüden geçenlerin sandalet sesleri ve pirinç döven kadınların çekiş sesleri, sanki okur oradaymışçasına okuyucunun kulaklarında yankılanır.

İşitsel öğeler Hearn için, Japonya'yı anlamak ve anlatmak noktasında çok önemli bir anahtar olmuştur. Örneğin, pek çok batılı için insanı rahatsız eden bir gürültüden öteye geçmeyen böcek ve kurbağa seslerini bile Japonya'ya ait bir güzellik olarak algılamış ve böceklerin ötüşündeki hüzünlü sevinci, diğer bir deyişle *wabi-sabi*¹⁸ duygusunu tıpkı bir Japon gibi yüreğinin derinliklerinde hissetmiştir.

Bununla birlikte; akıcı, canlı ve renkli üslubuna karşılık Hearn'ün eserlerini okuyucuyu sadece eğlendirmek için yazdığını söylemek mümkün değildir. Adı geçen kitabın giriş kısmında da belirttiği üzere, Hearn "Japonların din ve inanç özelliklerini, kendine özgü iç dünyalarını, düşünce ve davranış özelliklerinin arka planını" okuyucuya aktarmayı amaçlamıştır. Örneğin, "Shinjū"¹⁹ isimli bölümde gerçek bir olayı anlattıktan sonra, bu olaydan yola çıkarak Japon düşüncesindeki "yaşam ve ölüm" kavramları üzerine açıklama ve değerlendirmelerde bulunmaktadır (Hearn, 2009:233-240). Yine "In A Japanese Garden"²⁰ isimli bölümde Japon bahçelerini ve Japon estetiğini anlatırken çiçek ve taşların arkasındaki gizli güzellik anlayışını (Hearn, 2009:280-315), "Kitzuki"²¹ isimli bölümde Japon ruhunun derinliklerindeki Şinto inancını (Hearn, 2009:139-171), "The Japanese Smile"²² isimli bölümde ise Japonların "kendini yönetme" ve "kendine hakim olma" yeteneklerini ele almaktadır (Hearn, 2009:539-562). Folklorik bilgi ve kişisel gözlemlerini de metin içerisinde ustaca harmanlamış olması, Hearn'ün eserlerini eğlenceli ve ilginç kılan önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁷ "Tanrılar Diyarının Başkenti"

¹⁸ Japon estetik anlayışına ilişkin bir kavram olan *wabi-sabi*, kısaca "neselerin kendi hâlinde, fazla göze çarpmayan, kusurlu, geçici ve hüzünlü güzelliği" olarak açıklanabilir.

¹⁹ "Aşıkların İntiharı"

²⁰ "Bir Japon Bahçesinde"

²¹ Japonya'nın güneyinde bir yer adı

²² "Japon Tebessümü"

Orta dönem eserleri, daha çok Hearn'ün çevresinde olup biten olayları psiko-kültürel çözümlenmeler ışığında ele aldığı, Japonların iç dünyalarına ayna tutmaya çalıştığı eserlerden oluşur. Bu döneme ait eserler arasında belki de en önemli kabul edileni "Kokoro: Hints and Echoes of Japanese Inner Life" isimli eseridir. Bu eserde, özellikle iki hikâye dikkati çekmektedir. "Kimiko" isimli hikâyede, Kyoto'lu köklü bir ailenin her şeyini kaybetmesiyle başlayan bir aile dramı ve bu aileye mensup geyşa Kimiko'nun aşk hikâyesi iç içe örülü bir biçimde anlatılır (Hearn, 2005:307-320). Diğer hikâye olan "A Conservative"de²³ ise, Japonya'nın baş döndüren batılılaşma süreci içinde inandığı değerlerin bir anda alt üst olması karşısında bocalayan genç bir samurayın yaşadıkları konu edilir (Hearn, 2005:170-210). İki hikâye de, dönemin Japon toplumunun yaşadığı çalkantıları ve bu çalkantılı dönemde bireylerin davranış özelliklerini yansıtmaları bakımından, dönemle ilgili olarak okuyucuya ilginç ipuçları verir.

Son dönem eserleriyse, ilginç bir ikilem ortaya koyar. Hearn'ün olgunluk çağının meyveleri olan bu eserler, bir yandan Hearn'ün uzun yılların birikimine dayanan yorumlarını içerirken, diğer yandan Hearn'ün bir açıdan başlangıç noktasına döndüğü ve ütopyik Japon imgesinin yeniden ortaya çıktığı eserler olma özelliği gösterir. Hearn'ün hep özlemini duyduğu Matsue ve İzumo Tanrılarının dünyası, "Kwaidan", "A Japanese Miscellany", "In Ghostly Japan" ve "Shadowings" gibi Japon halk hikâyelerini derlediği eserlerinde yeniden ve güçlü bir biçimde ortaya çıkar. Yazdığı son eser olan "Japan-An Attempt at Interpretation", Hearn'ün Japonya üzerine tüm bilgi ve birikimini aktardığı bir doruk noktası kabul edilir. Hearn, bu eserde özellikle aile, toplum ve Şinto kavramlarını ağırlıklı olarak ele almış ve farklı açılardan irdelemiştir.

Hearn'ü çağdaşı diğer batılılardan ayıran özelliklerin başında, Hearn'ün Hristiyan-batı gelenek ve kültürünün üstünlüğü düşüncesinden kendini tamamen arındırması gelir. Hearn, bu açıdan 19.yy'ın sonlarında yaşayan bir batılı olarak oldukça ilginç bir örnek teşkil eder. Hearn, diğer batılılardan farklı olarak Japonya ve Japon kültürüne küçümseyici bir tavırla yaklaşmamıştır. Hearn'ün bu yaklaşımı, batı medeniyetini en üst noktaya koyan Chamberlain ve doğu kültürüne duyduğu ilginin arkasında, doğu kültürüne bıyık altından gülerek alaycı ve soğuk bakışlar fırlatan Pierre Loti'den tamamen farklıdır. Hearn, Chamberlain'in "müziğin güzel ismine bile yakışmıyor" diyerek dudak büktüğü Japon müziğini severek dinlemiş ve Japon halk şarkılarını derleme çalışmalarında bulunmuştur. Yine, Loti'nin "iğrenç denebilecek kadar çirkin cücelere" benzettiği

²³ "Bir Muhafazakâr"

yol kenarındaki Jizō²⁴ heykellerinin yüzündeki belli belirsiz ve şefkatli tebessümün kendisine büyük bir huzur verdiğini söylemiştir (Saeki & Haga, 1991:73-74).

Eski ve yeninin yer yer kaynaştığı, yer yer çarpıştığı Meiji dönemi Japonya'sında, Hearn de kendi iç dünyasında büyük çatışmalar yaşamıştır. Hearn'ün aşık olduğu ve büyük bir tutkuyla bağlandığı Japonya, hiç şüphesiz henüz batılılaşma rüzgârlarının esmeye başlamasından önceki "geleneksel, eski, şiirsel, masalsı, gizemli, naif ve güzel Japonya"dır. Hearn, hızla batılılaşan Japonya'dan hiç hazzetmemiştir. Hearn, Japonya'yı dalga dalga kaplayan batılılaşma düşüncesine karşı büyük bir tepki duymuş, eski Japonya'nın gözlerinin önünde yitip gitmesinden dolayı büyük bir karamsarlık ve üzüntüye kapılmıştır. Hearn, "Glimpses of Unfamiliar Japan" kitabının "In A Japanese Garden" isimli bölümünde, bu konudaki duygularını şu şekilde anlatmaktadır:

"Bu köşk de, köşkün bahçesi de, hiç şüphem yok ki çok geçmeden yok olacak. On yıl içinde yapılması muhtemel demiryolu yüzünden bu küçük ve sevimli şehir büyüyecek, değişecek ve bayağı bir yer haline gelecek. Her yer irili ufaklı fabrikalarla dolacak. Hayır, hayır...sadece Matsue denilen bu küçük cennet değil, tüm Japonya eski huzur ve büyüsunü kaybedecek." (Hearn, 2009:296)

Yaşamı boyunca batının acımasız maddiyatçılığını eleştiren Hearn'ün en çok ilgisini çeken unsurlardan biri, Japonya'nın beslendiği manevi kaynaklar olmuştur. Hearn, "Glimpses of Unfamiliar Japan" kitabının "Kitzuki" isimli bölümünde Japonların geleneksel ve milli dini olan Şinto ile ilgili olarak şunları yazmaktadır:

"Şinto, Japon halkının milli duygularının ölümsüz bir şekilde, aynı zamanda hep genç duran yüksek ideallerinin bir din olarak ortaya çıkmış şeklidir." (Hearn, 2009:161)

Hearn, "Kokoro: Hints and Echoes of Japanese Inner Life" isimli kitabının "Some Thoughts About Ancestor Worship"²⁵ adlı bölümündeyse, Şinto'nun inanç sisteminin genel bir şablonunu çizdikten sonra "Şinto'nun Hristiyanlığa kıyasla günümüz bilimiyle çok daha az noktada çatıştığını" söylemektedir (Hearn,

²⁴ Japon Budizminde üstün bir manevi mertebeye ulaştığı kabul edilen ermiş kimselere verilen isim.

²⁵ "Atalara Tapınma Üzerine Bazı Düşünceler"

2005:266-307). Hearn, özellikle "Japan-An Attempt at Interpretation" kitabının önemli bir kısmını Şinto inancının esaslarına ve Japon felsefesi içindeki Şinto'nun konumuna ilişkin kişisel değerlendirmelerine ayırmıştır.

"Japan-An Attempt at Interpretation", Hearn'ün Japon toplumunu ve Japon kültürünü farklı açılardan ele aldığı ve ilginç tespitlerde bulunduğu bir eser olarak dikkat çeker. Eserin ana teması, Japon kültürü ve toplumunu doğru anlamak için gerekli anahtarın Şinto'yu doğru anlamak olduğu şeklinde özetlenebilir. Hearn, bu eserinde Japon tarihinin aslında Şinto tarihi olduğunu ileri sürer ve eski Japoncada *siyaset* anlamına gelen *matsurigoto* sözcüğünün asıl anlamının "dua, ibadet" olmasının bunun en büyük kanıtı olduğunu söyler.

Hearn'e göre, Şinto'nun temel düşünce yapısı "atalara saygı ve vefa" üzerine kuruludur. Hearn, "atalara saygı ve vefa"nın Japon ruhunun tüm derinliklerine kadar güçlü bir biçimde nüfuz ettiğinin altını çizer. Japon toplumuna ait tüm olguların -gerek doğrudan, gerek dolaylı olarak- "atalara saygı" düşüncesinden geliyor olması, Japonya'yı yöneten ve şekillendirenlerin yaşayanlar değil atalar, yani "ölüler" olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, geleneksel Japon etik anlayışı da atalara karşı yerine getirilmesi gerekli yükümlülüklerden oluşmaktadır. Ülke sevgisi ve topluma yararlılık gibi kavramlar aslında bireylerin atalarına karşı taşıdığı sorumluluklardır. Bu yüzden Japon toplumunda "birey"e özgürlük verilmemiştir. Çünkü bireyin "birey" olabilmesi, ancak kendisine yüklenen sorumlulukları yerine getirmesi ile mümkün olacaktır. "Birey"in üzerine yüklenen sorumluluklar, ataların isteklerini temsil etmekte ve böylece toplum yapısının belli bir düzen içerisinde muhafaza edilmesini sağlamaktadır.

Hearn'ün Şinto inancı ile bağlantılı olarak Japon İmparatorluk kurumuna yönelik yaklaşımı da ilgi çekicidir. Başta Chamberlain olmak üzere çağdaşı pek çok batılı aydının şiddetli bir biçimde eleştirdiği İmparatorluk kurumuna, diğerlerinin tam aksine Hearn'ün sempatiyle yaklaştığı görülür. "Kokoro: Hints and Echoes of Japanese Inner Life" kitabının "Some Thoughts About Ancestor Worship" ve "After The War"²⁶ bölümleri, "Gleanings in Buddha Fields" kitabının "Notes of a Trip to Kyōto"²⁷ isimli bölümü, "Out of the East" kitabının "With

²⁶ "Savaşın Sonra"

²⁷ "Kyōto Seyahatinden Notlar"

Kyūshū Students"²⁸ isimli bölümünde İmparatorluk kurumuna sık sık değinir veya göndermelerde bulunur. Hearn'e göre Şinto inancını en üst düzeyde İmparatorluk kurumu temsil etmektedir ve dolayısıyla bu kurumun Japon toplumu ve kültüründen izole edilmesi mümkün değildir.

Şinto'nun yanı sıra Budizm de, Japonya'nın önemli inanç sistemlerinden biri olarak Hearn'ün ilgi alanı içerisinde olmuştur. Hearn, kendi bakış açısından Budizm'i *banbutsu-ruten*²⁹ ve *shogyō-mujō*³⁰ kavramları üzerine oturtmuştur (Hamakawa, 1979:126). Yani, kâinat bir yanılısamadan ibarettir ve yaşam sonu olmayan yolculuğun bir durağıdır. İnsanın maddiyata olan düşkünlüğü insanın en büyük felaketidir. İnsan bu düşkünlükten kendini kurtarabildiği ölçüde huzura kavuşur.

Hearn, batılılaşma hareketinin Japon toplumu için büyük tehlikeler içerdiğini bu eserinde de yinelemektedir. Hearn, batılılaşma ve sanayileşmenin Japonya'yı hızlı bir biçimde yozlaştıracağı ve geleneksel değerlerinden uzaklaştıracağı görüşündedir. Dahası batının direttiği Hristiyan değerleri ve dünya görüşünün kök salmasıyla, Japonya'nın kendine özgü ahlâk ve estetik anlayışının yerle bir olacağı endişesini içinde taşır. Ancak Hearn, yine de içinde bir umut taşımaktadır. Çünkü tarih boyunca kendi benliğinden ödün vermeyen Japon toplumunun, bu konudaki duyarlılığını sürdürmeye devam edeceğini düşünmektedir. Hearn'e göre, korkulması gereken güç, "yeni" değil, "eski" Japonya'dır. Ve bu ülkenin "ataları", yine ülkeyi yönetmeye devam edecektir.

Hearn'ün Japonya çalışmalarına sağladığı katkılar arasında, hiç şüphesiz Japon halk hikâyelerine yeni bir bakış açısı getirmiş olması önemli bir yer tutar. Ikeda (1975), Japon halk hikâyeleri denilince Hearn, Hearn denilince Japon halk hikâyeleri akla gelecek kadar bu iki isim ve kavramın birbiriyle özdeşleştiğini söylemektedir (Ikeda, 1975:518). "Kwaidan" başta olmak üzere "Kotto", "A Japanese Miscellany" ve "Shadowings" gibi son dönem eserleri, Japon halk hikâyelerini konu alan eserlerdir. İlginçtir ki, hızlı ve yoğun bir batılılaşma sürecinin yaşandığı Meiji dönemi Japonya'sında neredeyse unutulmaya yüz tutan halk hikâyeleri, bir batılı olan Hearn'ün ellerinde yeniden hayat bulmuştur.

²⁸ "Kyūshū'lu Öğrencilerle Birlikte"

²⁹ Kainattaki her şeyin sürekli bir değişim içinde olduğu düşüncesi.

³⁰ Kainattaki her şeyin fani ve gelip geçici olduğu düşüncesi.

Hearn'ün romantik kişiliği ve gizemli dünyaya olan tutkusunun da etkisiyle, Hearn daha çok konusunu gerçeküstü olaylardan alan halk hikâyeleri (*kaidan*) üzerine yoğunlaşmıştır. Hearn, 1897 yılında Tokyo İmparatorluk Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada "gerçeküstü olayları konu alan halk hikâyelerini edebiyatın dışında tutmanın ve çağın gerisinde kalmış saçmalıklar olarak değerlendirmenin büyük bir yanlışlık olacağını" söylemekte ve "halk hikâyelerini insan zekâsının ve yaratıcılığının en önemli eserlerinden birisi olduğunu" vurgulamaktadır (Ikeda, 1975:517).

Hearn, Japon halk hikâyelerini derlerken ağırlıklı olarak *Yasō Kidan*, *Bukkyō Hyakka Zensho*, *Kokon Chomonju*, *Tama Sudare* ve *Uji Shūi Monogatari* gibi eski yazılı kaynaklardan yararlanmıştır. Ne var ki, Hearn Japon halk hikâyelerini İngilizceye tercüme ederken motamot bir çeviriye başvurmadığı gibi, hikâyeyi kendince değiştirme yoluna da gitmemiştir. Tıpkı Grimm ve Andersen'de de görüldüğü gibi, her çağın insanına hitap eden temel olguları yani hikâyenin özünü koruyarak, çağdaş edebiyat penceresinden bakıldığında eksik görünen öğeleri tamamlayarak hikâyeyi yeni bir çerçeveye oturtmuştur. Hearn, bir bakıma "doğunun maneviyatçılığı" ile "batının şekilciliği" arasında bir orta yol bulmuş, Japon halk hikâyelerini bu şekilde yeniden kurgulayarak şiirsel bir dille yorumlamıştır.

Ünlü yazar ve eleştirmen Tsuboichi Shōyō, Hearn'ün bu konudaki edebi yaklaşımını "Hawson gibi Hristiyanlığın zincirlerinden kurtulmuş, Allan Poe gibi korkuyu yumuşatmış ve Alwin gibi iyilikten ödün vermemiştir" şeklinde özetlemiştir (Tanabe, 1950: giriş kısmı). Ikeda (1990) ise, bu özelliğiyle Hearn'ün gerçeküstü dünyayı Budizm'in *karma* felsefesi ve Herbert Spencer'in evrim görüşü ile birleştirerek "ruhsal bir evrim"in izini sürdüğünü söylemektedir (Ikeda, 1990:190).

Hearn'ün yeniden kurguladığı halk hikâyelerinde korku dürtüsünün altında sık sık hüznün, yalnızlık, dürüstlük, bağlılık, sorumluluk gibi Japon karakterini temsil eden kavramları öne çıkardığı görülür. Bu motifler, bir anlamda Hearn edebiyatının hayat damarını oluşturur. Çünkü Hearn aslında hikâyelerinde "insan"ı, daha doğrusu "Japon insan"ını betimlemektedir. Ikeda (1975), Hearn'ün hikâyelerinde kendine has bir "insan-oloji"yi ortaya koyduğunu söylemektedir. Yine Ikeda'ya göre, Hearn'ün "insan-oloji"si, Japon insanını tanımak ve doğru değerlendirmek için önemli ipuçları sunmaktadır (Ikeda, 1975:523).

5. DEĞERLENDİRME

Japonya'yı batı dünyasına tanıtan dönemdaşı aydınlarla kıyaslandığında, Lafcadio Hearn'ün diğerlerinden çok daha farklı bir misyon üstlendiği ve farklı bir yaklaşımla Japonya'yı irdelediği görülmektedir. Hearn'ü diğerlerinden ayıran başlıca özellik, onun batının değer yargıları ve kalıpları içerisine sıkışmamış, bağımsız, özgün ve farklı bir yaklaşımla Japonya'yı algılama ve değerlendirmesi olmuştur.

Hearn, "yaşamı boyunca gerçek Japonya'yı arayan ve sorgulayan", "gözle görülemeyen şeylere önem veren Japonların, gözle görülemeyen duygu ve hassasiyetlerini kavramaya çalışan", "Japonya'nın ve Japon ruhunun derinliklerine inmeyi başarabilmiş" birisi olarak diğer batılı Japonologlar arasında farklı bir konuma sahiptir (Saitō, 2005:86).

Hearn'ün batı dünyasında büyük bir ilgiyle takip edilmesinde, bu özelliklerinin yanı sıra Japonya'nın o dönemlerde henüz dışa açılmaya başlayan gizemli bir ülke oluşu, Japon-Çin (1894-1895) ve Japon-Rus (1904-1905) savaşları nedeniyle tüm dünyanın merakla izlediği bir ülke olması gibi dönemsel özellikler de hiç şüphesiz önemli bir rol oynamıştır. Tüm dünya genelinde Japonya'ya duyulan ilginin doruğa çıktığı bir dönemde Hearn, Japon kültürünün derinliklerine inerek ve farklı açılardan ele alarak, Japonya'yı batıya tanıtma gibi zor ve önemli bir misyonu yerine getirmeye çalışmıştır.

Ne var ki, 2.Dünya Savaşı sırasında ABD ve İngiltere başta olmak üzere İngilizce konuşulan bölgelerde güç kazanan Japon karşıtı söylem ve politikaların savaş sonrasında da etkili olması, batıda hızla gelişen Japonya çalışmalarında Japonya ve Japon kültürüne yüceltici bir tavırla yaklaşan Hearn'e karşı soğuk ve mesafeli bir tavır alınmasına, hatta küçümsenmesine yol açmıştır.

Donald Keen gibi kimi Japonologların Hearn'e yönelttikleri eleştirinin odağında ise "Hearn'ün romantik bir maceraperest oluşu" yatmaktadır. Donald Keen, Japonya'yı doğru anlama noktasında aşılması en büyük güçlüğü "mistik Japonya" imgesi olduğu, bu imgenin batıda yerleşmesi ve güçlenmesinde Hearn'ün büyük sorumluluğu olduğunu ileri sürmektedir (Hamakawa, 1979:167).

Hearn, kendisine yöneltilen çeşitli eleştirilere rağmen günümüzde gerek batı dünyasında, gerekse Japonya'da ilgiyle okunan ve yorumlanan Japonya uzmanlarının başında gelmektedir. İleriki dönemlerde de, Hearn'ün Japonya üzerine yazdığı eserlerin farklı açılardan okunacağı ve yorumlanacağı, Japonya çalışmalarına farklı olasılıklar kazandıracağını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- HAMAKAWA, Hiroshi, (1979), *Fūkyō no shijin - Koizumi Yakumo*, Kōbunsha, Tokyo
- HEARN, Lafcadio, (2005), *Kokoro: Hints and Echoes of Japanese Inner Life*, Tuttle Publishing
- HEARN, Lafcadio, (2006), *Out of East*, Cosimo Classics
- HEARN, Lafcadio, (2008), *Gleanings in Buddha Fields*, BiblioBazaar
- HEARN, Lafcadio, (2009), *Glimpses of Unfamiliar Japan*, General Books LLC
- IKEDA, Masayuki, (1990), *Koizumi Yakumo no nihon*. Daisan bunmeisha, Regurusu Bunko, Tokyo
- IKEDA, Tsuneo, (1975), *Kaidan Kotto Hoka*. Kōbunsha, Tokyo
- KOIZUMI, Setsuko, (1927), *Koizumi Yakumo Zenshū - Bessatsu*, Dai ichi shobō, Tokyo
- MORI, Ryō, (1980), *Koizumi Yakumo no bungaku*, Kōbunsha, Tokyo
- SAITŌ, Takashi, (2005), *Hairaito-de yomu utsukushii nihonjin*, Bungei Shunka, Tokyo
- SAEKI, S. & HAGA, T, (1991), *Nihonron no meicho*, Chūko Shinsho, Tokyo
- TANABE, Ryūji, (1950), *Koizumi Yakumo*, Hokuseidō, Tokyo
- UEDA, Kazuo, (1975), *Koizumi Yakumo-shū*. Shinchōsha, Tokyo